

2. Ilie, Denisa, *Ghid practic de literatură. Texte literare și compuneri derivate. Compuneri argumentative*, Editura Carminis Educațional, Pitești, 2014.
3. Curriculum școlar pentru disciplina Limba și literatura română. Clasele a v-a a IX –a, Chișinău, 2010.
4. Panfil, A., *Limba și literatura română în gimnaziu. Structuri didactice deschise*, Paralela 45, Pitești, 2009.
5. Popescu, Ștefania, *Gramatica practică a limbii române*, Editura Orizonturi, București, 1995.

OPORTUNITĂȚI DE ABORDARE INTERDISCIPLINARĂ A CONȚINUTURILOR DISCIPLINEI LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN INSTITUȚIILE CU INSTRUIRE ÎN LIMBA RUSĂ

Alexandra BARBĂNEAGRĂ, dr., conf. univ.

*O educație viabilă nu poate fi decât o educație
integrală a omului.*

Rene Daumal

Summary

Contemporary society crosses a strong economic, social, axiological, and civilized crisis. The need for change is strongly determined by at least three elements: changes in other education systems that generate superior performance in pupils; changes from several perspectives of students who can no longer participate in an outdated process in which they are not found; changes in the role of the teacher who is no longer "the one who knows everything and says everything", but has become the moderator of the process, and the student is an active participant in all the lessons.

Societatea contemporană traversează o puternică criză economică, socială, axiologică, civilizațională. În aceste condiții se impune o schimbare de paradigmă a procesului educațional, conform noului concept de „realitate”, adecvată nevoilor omului sec. XXI.

Nevoia de schimbare este determinată puternic de cel puțin trei elemente: schimbările din alte sisteme de învățământ care generează performanțe superioare la elevi; schimbările din mai multe perspective ale elevilor care nu mai pot participa la un proces învechit în care nu se regăsesc; schimbările de rol ale profesorului care nu mai este „cel care știe tot și spune tot”, ci a devenit moderator al procesului, iar elevul este participant activ în toate momentele lecției.

Pentru a genera schimbarea în organizația școlară este necesar să se producă schimbarea în cultura managerială, adică în cultura managerilor, a cadrelor didactice și a elevilor. În acest context Peter F. Drucker afirma că ” a nu inova, adică a apăra ziua de ieri, este mult mai riscant decât a face ziua de mâine” [4, p. 123].

Interdisciplinaritatea poate oferi o soluție viabilă tuturor acestor probleme, deoarece „interdisciplinaritatea privește ceea ce este în același timp *între* discipline, *înlăuntrul* diferitelor discipline și *dincolo* de orice disciplină. Finalitatea ei o reprezintă înțelegerea lumii prezente, unul dintre imperativele ei constituindu-l unitatea cunoașterii” [7, p. 232].

Educația inter- și transdisciplinară este o educație *integrală a ființei umane*, care vizează deopotrivă *armonia cu sine* a individului, *armonia cu societatea* în care trăiește și *cu marele Univers* căruia îi aparține. Finalitatea educației interdisciplinare vizează găsirea unei relații echilibrate între *informații/competențe/valori*, *între educarea minții/sufletului/corpului*, *între a ști/a face/a fi* [1, 5, 6].

Abordarea interdisciplinară vine pentru a atenua hotarele dintre discipline și a facilita trecerea dincolo de ele, devenind o temă destul de actuală și discutată în cadrul tuturor domeniilor sociale. Ea creează conexiuni între teme și competențe, care, de obicei, sunt formate aparte sau dispersate în curriculum. Interdisciplinaritatea în demersul didactic realizează o abordare integrată a curriculumului prin intermediul centrării pe problemele vieții reale având ca scop

dezvoltarea competențelor inter și transdisciplinare, competențelor generale și specifice axate pe pregătirea elevului pentru viață.

În cadrul orelor de limba și literatura română, noțiunea de interdisciplinaritate este esențială. Ea se manifestă în toate aspectele procesului de învățământ, în mod distinct în analiza și interpretarea textelor artistice, deoarece opera literară este un complex de sensuri și semnificații. În procesul de analiză a operei, profesorul, dar și elevii, fac conexiuni între diferite discipline (istorie, geografie, psihologie, matematică, biologie etc.), transferă conținuturi din diverse domenii ale cunoașterii în cel al literaturii și le aplică în vederea interpretării textului artistic. Astfel, în cadrul acestora, se găsește o mulțime de explicații cu referire la simboluri, mituri, concepții, idei și determinarea lor hermeneutică.

În relația literaturii cu arta nu se face decât un transfer al cuvântului în imagine, sunet, formă și viață, el reprezentând o limită care pune la încercare capacitatea noastră de a ne imagina și a ”da viață cuvântului”: *cuvântul pictat* – în pictură; *cuvântul imagine* – în film; *cuvântul formă* – în sculptură; *cuvântul sunet* – în muzică, *cuvântul viață* – în teatru etc.

Un „dialog” între discipline este imposibil în absența unei metodologii. Spre regret, până la momentul actual nu este creată o metodologie în ce privește studiul interdisciplinar al disciplinelor școlare, în general, și al limbii și literaturii române în instituțiile cu instruire în limba rusă în mod particular.

În acest sens relevăm divergențele create între menținerea modelului clasic de predare-învățare a limbii și literaturii române ca limbă nematernă și necesitatea ascendentă a deplasării accentului spre o nouă paradigmă educațională – *abordarea interdisciplinară a procesului didactic* orientat spre cultura învățării. Modernizarea învățământului general rezultă din exigențele crescânde ale reformei curriculare derivată din documentele normative naționale și internaționale, politicile/paradigmele educaționale adoptate: Codul Educației al Republicii Moldova, Strategia de dezvoltare a educației

pentru anii 2014-2020. „Educația-2020”, Standardele de eficiență a învățării la limba și literatura română, Cadrul european comun de referință pentru limbi: predare-învățare-evaluare, Programul național pentru îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale, 2016-2020 cer transformarea acestuia la nivel de formă, conținut și strategii, axate pe sporirea calității în cunoașterea limbii și literaturii române orientată spre performanță, excelență și competitivitate la nivel mondial și național.

Specialiștii în domeniu conceptualizează abordarea interdisciplinară ca o modalitate de organizare a conținuturilor învățării și ca o conexiune de limbaje explicative menite să spargă granițele dintre discipline. Conform acestei definiții complexe, interdisciplinaritatea presupune din start două puncte de plecare forte: *o cultură interdisciplinară bogată a profesorului; o muncă consecventă și serioasă în echipă.*

Principala modalitate de introducere a interdisciplinarității în învățământ o reprezintă regândirea conținuturilor și elaborarea planurilor, a programelor și manualelor școlare în perspectiva conexiunilor posibile și necesare sub raport epistemologic și pedagogic. Acțiunea de promovare a interdisciplinarității trebuie să se integreze în contextul sistemului educativ dat. De asemenea, pentru a fi eficientă, trebuie să se asocieze cu alte principii sau inovații specifice unui învățământ modern [2].

Orele de limba și literatura română pot oferi multiple posibilități de abordare interdisciplinară a conținuturilor. Acestea se pot referi la *interdisciplinaritatea domeniilor învecinate, interdisciplinaritatea problemelor, interdisciplinaritatea metodelor, interdisciplinaritatea conceptelor.*

Pentru a exemplifica cele expuse anterior, vom prezenta câteva modele de lucru în cheia interdisciplinarității, în baza operelor literare.

- *Frații Jderi*, de Mihail Sadoveanu

Nu este atât de simplu să alegi un text ce oferă variate posibilități de analiză și deschideri asupra altor orizonturi de cunoaștere. Acest roman este unul potrivit, deoarece reprezintă o resursă bună de interpretare a faptelor și evenimentelor apelând la cunoștințele elevilor din istorie, geografie, psihologie, etnografie etc.

Disciplina *Istorie* ne va permite să facem diferența dintre prezentarea evenimentelor de către cronicarul Grigore Ureche și scriitorul Mihail Sadoveanu, care a avut ca sursă de inspirație în scrierea romanului *Frații Jderi*, anume cronicile istorice. Putem realiza, prin intermediul unei serii de tehnici interpretarea și comentarea romanului. De exemplu, putem plasa pe o *axă cronologică* desfășurarea evenimentelor, așa cum sunt prezentate în roman, iar pe altă axă relatarea evenimentelor din textele din manualele de istorie, care reflectă aceeași perioadă istorică. Astfel, elevii vor putea face diferența dintre cele două texte. Metodă *Diagrama Venn* ar permite prezentarea similitudinilor și diferențelor în descrierea aceluiași eveniment în textul din cronici și cel artistic.

Disciplina *Geografie*, prin hărțile geografice, poate oferi oportunitatea de a urmări drumul parcurs Ionuț Jder, eroul romanului în cauză, în călătoriile sale. Având o hartă detaliată a Europei și anume din regiunea României și Republicii Moldova, putem marca, cu ajutorul hărților, regiunile geografice pe unde a trecut eroul, astfel elevii vor obține o *hartă* ce reprezintă traseul călătoriilor lui Ionuț, după care se poate compara denumirea localităților și a zonelor de atunci cu cele actuale și preciza ce schimbări au avut loc de-a lungul timpului în hărțile geografice. Posibilități de abordare sunt multe în dependență de obiectivele propuse de profesor.

Pentru a facilita interpretarea acestui text, putem apela la *Psihologie*, din perspectiva descrierii etapelor de maturizare fizică și psihologică a eroilor, de exemplu, realizarea unui *Clustering* „*Etapale de maturizare ale lui Ionuț Jder*”, deoarece textul ne prezintă numeroase schimbări atitudinale, psihologice, dar și fizice,

ceea ce ne permite caracterizarea personajului din punct de vedere al dezvoltării psihologice.

O perspectivă interesantă de abordare a operei artistice ne poate oferi și *Cinematografia*, din care vom prelua tehnici de realizare a unui scenariu de film, aspecte precum sunet, imagine, scenă, costume, actori etc. Profesorul va propune elevilor să realizeze un proiect de grup, după vizionarea unui fragment din ecranizarea romanului *Frații Jderi*, fiecare grup având ca temă de cercetare un pasaj cinematografic:

Grupul I. – Caracterizați aspectul sonor al fragmentului vizionat. Ce sunete de fundal s-au folosit? Care este coloana sonoră a filmului? De ce s-au ales anume aceste piese și nu altele?

Grupul II. Caracterizați aspectul vestimentar al actorilor. Ce culori predomină? Ce piese vestimentare se întâlnesc? Care sunt diferențele în vestimentație la diferite clase sociale?

Grupul III. Caracterizați aranjarea în scenă a imaginilor? Ce se vede în prim-plan, dar în plan-secund? etc.

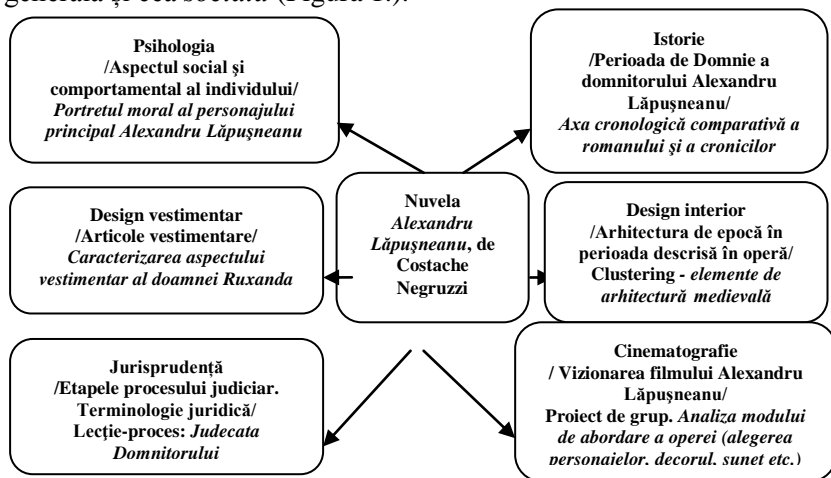
O strategie potrivită, în acest context de idei, poate servi metoda *Scaunul autorului*, îndată după caracterizarea aspectelor cerute de profesor, grupul de elevi va propune propria variantă de înscenare a fragmentului urmărit, fiecare lider al grupului fiind autorul/regizorul filmului care va vorbi despre opțiunile grupului, argumentând fiecare răspuns.

• *Alexandru Lăpușneanu*, de Costache Negruzzi

Un alt text, la fel de potrivit din perspectiva abordării interdisciplinare, este și nuvela *Alexandru Lăpușneanu* de Costache Negruzzi, oferind variate posibilități de abordare.

Din perspectiva disciplinei *Istorie* se poate realiza un studiu comparativ între nuvela propriu-zisă și cronicile lui Grigore Ureche, care au servit drept sursă de inspirație pentru C. Negruzzi în scrierea nuvelei. O posibilă legătură se poate realiza și cu *Designul vestimentar și de interior*, deoarece în nuvelă sunt prezentate cu lux de amănunte piesele vestimentare ale personajelor, îndeosebi a

Doamnei Ruxanda, soția lui Alexandru Lăpușneanu, dar și încăperile în care se desfășoară acțiunea. Se poate organiza o lecție *Proces de judecată*, la care va fi judecat Alexandru Lăpușneanu, faptele și modul în care conduce țara, astfel, realizând relația *literatură – jurisprudență*, se vor utiliza termeni juridici precum: *inculpat, martor, avocat, judecător* etc., rolul acestor membri ai procesului îl vor juca elevii, fiecare având din timp de pregătit sarcini concrete, discursuri, sau profesorul va împărți textul fiecărui membru. Cadrul didactic poate solicita elevilor vizionarea filmului sau a unui fragment de film ca mai apoi să analizeze cu elevii modul de abordare a operei în viziune cinematografică (alegerea personajelor, decorul, sunet etc.), să compare ”cât din roman s-a păstrat în film”, ce s-a adăugat, ce s-a omis. Să observe anturajul în care au loc filmările și să propună alte modalități de interpretare, prin intermediul tehnicii *Asalt de idei*. Tot aici sunt reflectate caractere puternice, comportamente nebănuite, ceea ce poate pune elevii în față cu diverse aspecte ale societății, dar și identificarea temperamentului personajelor, realizând tangențe cu *Psihologia* generală și cea *socială* (Figura 1.).

Figura 1. Abordarea interdisciplinară a nuvelei Alexandru Lăpușneanu

În concluzie relevăm că ipostazele integrării sunt mobile și permeabile, creează ocazii inedite de formare de valori și atitudini, de corelare a limbajelor diferitelor discipline, favorizează o economie de timp de învățare conform raportului dintre cantitatea de cunoștințe și volumul de învățare, permite elevului să acumuleze informații ce pot fi aprofundate în anii următori, descoperă taine ale temei în discuție, permite aplicarea cunoștințelor în practică etc. La orele de limba și literatura română contribuie la dezvoltarea competenței de comunicare, formarea abilităților de analiză și interpretare a operei literare, expunere liberă a opiniilor, prezentare a argumentelor, formulare a deciziilor.

„Nu există un model universal, absolut, pentru desfășurarea activității/lecției. În funcție de predominanta referinței la obiective, conținuturi, activități, locuri de desfășurare a activității/ lecției (atelier, muzeu, natură), mod de organizare a elevilor (pe grupe, individual), se pot structura modele diferite de desfășurare a activităților [3, p. 321]. Proiectarea demersului didactic trebuie să fie adecvat situațiilor concrete de învățare pentru a obține rezultatele scontate.

Bibliografie

1. Ciolan, L., *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Editura Polirom, Iași, 2008.
2. Croitoru, N., *Abordări interdisciplinare la orele de română. Revista Limba Română*, nr. 3, anul XXIV, 2014.
3. Cucos, C., *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 2009.
4. Drucker, Peter F., *The essential Drucker. Selecție din lucrările de management ale lui Peter F. Drucker*. București, Editura Meteor Publishing, 2010.
5. Iancu, E., *Proiectarea de activități de învățare intra-, inter- și transdisciplinare*
([file:///C:/Users/USER/Downloads/proiectareadeactivit_ide_299_nv_areintr11%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/proiectareadeactivit_ide_299_nv_areintr11%20(3).pdf), vizitat 03.02.2018)
6. Nicolescu, B., *Transdisciplinaritatea*, Polirom, Iasi, 2009.
7. Nicolescu, B., *Noi, particula și lumea*, Polirom, București, 2012